

ІСТОРІЯ ЖИТОМИРЩИНИ VIII - XVIII СТ. В НЕРУХОМИХ ПАМ'ЯТКАХ СЬОГОДЕННЯ

Історично склалося, що територія сучасної Житомирщини від часів Київської Русі знаходилася на перетині шляхів різноманітних культур та цивілізацій. Це наклало своєрідний відбиток на утворення нерухомих пам'яток її історії та культури. Історичне пам'яткознавство Житомирщини пройшло декілька етапів і поєднало в собі як загальні риси всеукраїнського, так і специфічні, регіональні особливості.

Відомості про пам'ятки історичної старовини наводяться вже у літописних джерелах. Серед них літописець Нестор виділяє й древлянські. Зокрема, городище з оборонним валом 8-9 ст. удільного князя Мала. У 882 р. київський князь Олег, в 913 р. – Ігор ходили до древлян «за полюддям». У 945 р. при повторному зібранні данини Ігоря вбито. У с. Немирівці (Коростенський р-н) на його могилі встановлено пам'ятний знак. Літопис за Лаврентіївським списком під 883 р. згадує місто Іскоростень як столицю союзу древлянських племен, який у 946 р. княгиня Ольга спалила в помсту за вбивство свого чоловіка Ігоря. Повідомляється, що місто Вручий (Овруч) було столицею древлянського князя Олега Святославовича, який 977 р. загинув у міжусобній війні зі своїм братом, київським князем Ярополком. На місці його первісного поховання встановлено пам'ятний знак. Під 1073 р. згадується Котелянч (с. Стара Котельня; Андрушівський р-н) як резиденція київського князя Святослава Ярославовича, 1132 р. – Яроповч (с. Яроповичі; Андрушівський р-н) – київського князя Ярополка сина Мономаха, 1240 р. – Житомир як укріплене місто-замок. Літописними містами часів Київської Русі є Городське (Коростишівський р-н), Колодяжин (Романівський р-н), Микгород (м.Радомишль) [5, с.24].

Зміцнюючи кордони держави від набігів кочових племен, київські князі створювали оборонні лінії. Вчені-історики В.Антонович, В.Гончаров [1,с.169-180] дослідили залишки «змієвих валів» на теренах сучасних Андрушівського, Попільнянського, Радомишльського та Ружинського районів. Здійснено опис залишків оборонних споруд розорених татаро-монголами навколо сіл Колодяжне (Романівський р-н), Райки (Бердичівський р-н), Здвижка (Коростишівський р-н), Краснобірка (Радомишльський р-н), Курне, Радецька Болярка (Червоноармійський р-н), Браженка, Ганнопіль, Горбулів, Нераж (Черняхівський р-н), смт Чуднів та ін. Визначною пам'яткою архітектурного будівництва Київської Русі є Василівська церква в Овручі. Збудована в другій половині 12 ст. Рюриком Ростиславовичем. У реконструкції 1912 р. вона збереглася до наших днів [6,с.45-50].

В литовський період для боротьби з степовими кочівниками в 14-15 ст. було споруджено багато дерев'яних укріплень. У 70 – 80-ті роки 14 ст. литовські князі збудували укріплені замки. Зокрема, перші писемні відомості про Житомир подає Густинський літопис, коли 1362 р., за князя Ольгерда місто в складі Київського князівства увійшло до Великого князівства Литовського [2,с.260]. Будівлею, що збереглася в Житомирі з тих часів, є магістрат як пам'ятка архітектури державного значення [3,с.170, 172]. На літописні згадки вказує український історик І. Крип'якевич, наводячи дані про залишки подібних замків, що слугували оборонними спорудами в Овручі, Чуднові, Коростені, Горошках (Володарськ-Волинський), Брусилові. В Звягелі (Новоград-Волинський) збереглись руїни замку-фортеці князів Острозьких [4,с.155].

Характерним для Волині 16-17 ст. було спорудження народними зодчими три-чотири-п'ятизрубних однокупольних церков. Серед тих, що збереглись, виділяються Миколаївська церква 16 ст. в смт Олевськ, Різдва Богородиці (с. Жубровичі; Олевський р-н), Здвиженська (с. Кам'яний Брід; Черняхівський р-н), Михайлівська (с. Краївщина; цього ж р-ну), Різдва Богородиці (с. Камені; Андрушівський р-н). Унікальною храмовою спорудою цього ж типу є Михайлівська церква (с. Печанівка; Андрушівський р-н). Її цінність полягає в тому, що вона є єдиною на Волині, в ансамблі будівель якої крім основного п'ятизруба містяться й три чотиризрубні та одна однозрубна купольна прибудови [6, с. 207, 221, 305].

Пам'ятником католицької культової архітектури в інвентарі маєтностей магнатів Тишкевичів 1593 р. згадується фортеця з кляштором (монастирем) ордену «босих кармелітів» у Бердичеві. 1642 р. у монастирі збудовано підземний костьол св.Марії, атик portalу якого прикрашений декоративними статуями. У 1739-1754 рр. при кляшторі споруджено новий костьол в стилі бароко з трьома високими баштами. Збережено костьол оригінальної конструкції 17 ст. (с. Стара Котельня; Андрушівський р-н) та палац 18 ст. князів Острозьких і костьол в ньому (сmt Миропіль; Романівський р-н). Пам'яткознавчими від пізнього середньовіччя є пам'ятка архітектури державного значення – келії ченців Єзуїтського монастиря ордену св.Вікентія й будівель при ньому першої в Житомирі лікарні сестер-жалібниць (шаріток). Нині на їх базі функціонує військовий шпиталь [7,с.144].

Головним завданням сьогодення є не лише виявлення та облік пам'яток з історії нашого краю, у тому числі й зазначеного періоду, а й їх збереження для наступних поколінь.

Література:

1. Антонович В.Б. Археологическая карта Волынской губернии, - М.: Б.И. - 1901; Гончаров В.К. Роботи Волинської експедиції 1948 р.

//Археологічні пам'тки УРСР. Т.Ш. Ранні слов'яни і Київська Русь: Матеріали польових досліджень Інституту археології АН УРСР за 1947-1948 рр. - К., 1952.

2. Вілкул Т.Л. Густинський літопис. //Енциклопедія історії України. Т.П. - К.: Наукова думка, 2004.

3. Грушевський М.С. Історія Ураїни-Руси. В 11-и т., 12-и кн.. Т. IV.- К.: Наукова думка, 1993.

4. Крип'якевич І.П. та ін. Історія українського війська: (Від княжих часів до 20-х років XX ст..). - Львів: Світ, 1992.

5. Літопис руський. Давньоруські та давньоукраїнські літописи. //Переклад з давньоруського Л.Махновця. - К., 1990.

6. Нарис історії архітектури Української РСР. (Дожовтневий період). - К.: Державне видавництво літератури з будівництва і архітектури УРСР, 1957.

7. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР: (Ил. Справочник-каталог). В 4- т. Т.П.- К.: Будівельник, 1983.